

การวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์ สู่ประชาคมอาเซียน

Creative Research and Agricultural Personnel Potential Development of the Chiang Mai Community to ASEAN Community

ทิตา สุนทรวิภาต¹ เบญจมาศ สันต์สวัสดิ์¹ วีระศักดิ์ สมยานะ² ภัทธนาวรรณ ฉันทรัตนโยธิน¹ และพันธิลพ สินธูยา¹
Thita Soonthornvipat,¹ Benjamas Sansawat,¹ Wirasak Somyana,² Phatthanawan Chanrattanayothin,¹
and Panlop Sinthuya¹

¹คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

¹Faculty of Agricultural Technology, Chiang Mai Rajabhat University

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²Faculty of Management Science, Chiang Mai Rajabhat University

E-mail: thita_soo@cmru.ac.th

Received: June 9, 2023; Revised: July 17, 2023; Accepted: July 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการส่งเสริมการผลิต การแปรรูปสินค้าการเกษตรของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลปฐมภูมิของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจผ่านระบบการคัดกรองจากองค์กรบริหารปกครองส่วนท้องถิ่นจาก 25 อำเภอ 20 ชุมชนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และคัดเลือกเหลือเพียง 6 กลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกจากเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อนำมาพัฒนาต่อยอด โดยการดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะประกอบด้วย ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรภาคการเกษตร ระยะที่ 2 การจัดหาแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตร ระยะที่ 3 การทดลองใช้แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตร ระยะที่ 4 การประเมินผล โดยการเปรียบเทียบในระดับประชาคมอาเซียนอาศัยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) วิเคราะห์ศักยภาพด้วยตัวชี้วัด 3 ด้าน คือ ปริมาณการผลิตที่ได้คุณภาพ รายได้สุทธิ และพื้นที่การผลิต อภิปรายผลในลักษณะเชิงพรรณนาเพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้สามารถหาแนวทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการวิจัยศึกษาศักยภาพของเกษตรกรทั้ง 6 ตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือกเบื้องต้นแล้วนำมาต่อยอดพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มเติมมีปริมาณการผลิตของผลผลิตการเกษตรที่เพิ่มขึ้น มากกว่า 10 % ส่วนด้านการเพิ่มศักยภาพรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 7 % ส่วนในด้านการพัฒนาศักยภาพด้านปริมาณการเพิ่มพื้นที่การผลิตมีเพียง 2 ตัวอย่างเท่านั้นที่มีการเพิ่มศักยภาพและต้องการขยายพื้นที่การผลิตเพิ่มขึ้นคือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ อ. สันป่าตอง และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วย อ. สารภี โดยมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้มากขึ้น และแบ่งสัดส่วนการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยผลการวิจัยพบว่ากลุ่มที่ประสบความสำเร็จทั้ง 6 กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการการพัฒนาศักยภาพอันดับแรกคือการมีผู้นำที่ดี และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและกระตือรือร้นต่อการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ สม่่าเสมอ นอกจากนี้กลุ่มยังต้องมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ จึงส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จบนพื้นฐานของหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ต้องคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลักเพื่อการนำไปสู่การพัฒนาเพื่อตอบโจทย์ที่ตรงกับปัญหาของเกษตรกร ในแต่ละด้านเพื่อการพัฒนาการที่ต่อเนื่อง โดยผ่านระบบที่เลี้ยงร่วมกันกับผู้ที่มีความรู้เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง โดยแนะนำให้มีการใช้ระบบแก้ไขปัญหตามห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นลำดับขั้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าของสินค้าชุมชนเพื่อการแข่งขันในระดับอาเซียนต่อไปได้

คำสำคัญ: ปริมาณผลผลิต รายได้สุทธิ ปริมาณพื้นที่เพาะปลูก การพัฒนาศักยภาพ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

Abstract

The objectives of the research were to study potentiality and to promote creative research and agricultural personnel potential development of the Chiang Mai community to ASEAN Community based on the Philosophy of the Sufficiency Economy in promoting the production and the agricultural product processing in the Chiang Mai community. This research was conducted as a qualitative research by using the primary information of the groups of the farmers participating in the project voluntarily and screened by local administrative organizations from 25 districts, 20 agricultural communities in Chiang Mai Province to have only 6 groups after screened according to the criteria regulated to bring the 6 groups to develop. The research was divided into 4 phases. The first phase was to study the primary information of the agricultural personnel. The second phase was to find guidelines to develop the agricultural personnel. The third phase was to try out the guidelines for developing the agricultural personnel. The fourth phase was to evaluate by comparing the findings of the research to ASEAN Community. The research was carried out based on the participation action research (PAR) by analyzing the potentiality by using 3 indicators: quality production quantity, net incomes, and production areas. The discussion was described in the descriptive way to express the potentiality of the farmers' groups to be able to find the guidelines for developing the economic systems of the Chiang Mai community to ASEAN Community creatively.

According to the study on the potentiality of the 6 groups initially selected and used to develop their additional knowledge, the production quantity of these farmers' groups increased more than 10%, in the additional potentiality, their net incomes increased at least 7%, and in the potential development of the additional production areas, only 2 sample groups adding potentiality and expanding the production areas: a rice organic production group in Sanpaton District and a longan production group in Saraphi District, the areas were used more than before and allocated to do the integrated farming. The research findings showed that all of the 6 groups succeeded in participating the potential development project. The first thing the groups had to do was to have good leaders and creative ideas, accept changes and be eager to constantly search for new knowledge. In addition, the group had to be united and honest. As a result, the farmer groups that joined the community enterprise groups were successful based on the Philosophy of the Sufficiency Economy. In this regard, the development of the potentiality of the agricultural personnel in the Chiang Mai community had to take into account the needs of farmers as the main focus in order to

lead to the development to meet the needs and problems of farmers in each aspect to continue to develop through a joint mentoring system with knowledgeable people to provide the community with professional learning that was appropriate for them by recommending to use the system to solve problems along the value chain step by step in order to increase the value of the community products to compete at the ASEAN level in the future.

Keywords: Production Quantity, Net Incomes, Production Areas, Potential Development, ASEAN Community

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจโดยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม รวมทั้งการเปลี่ยนโครงสร้างตลาดแรงงานและบริบททางเศรษฐกิจที่เกิดการเปลี่ยนแปลง จึงนำมาสู่การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องมีการปรับตัวตามพลวัตที่เกิดขึ้นด้วย (อินทราภรณ์ อินทรประจบ, วันทนี แสงภักดี และสัญญา เคนาภูมิ) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทของประเทศไทยนั้นมีความต่อเนื่องเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานทุกประเภทให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติโดยหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทยพัฒนาให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ (อรรณพ เรืองกลัปปวงศ์ และคณะ, 2557) สำหรับภาคการเกษตรได้มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคการเกษตรด้วยการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุลมีการรวมกลุ่มเป็นสถาบันเกษตรกรในชุมชนต่าง ๆ เพื่อผลักดันให้สามารถดำเนินงานในรูปของธุรกิจเกษตรที่สามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ และมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาประเทศจากวิถีการทำเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหารจัดการการเกษตรแบบสมัยใหม่ (กาญจนา สุระ, 2556) ในการพัฒนาประเทศย่อมต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องการมีการปรับตัวให้เข้ากับความผันผวนของเศรษฐกิจยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นทรัพยากรมนุษย์ในระบบเศรษฐกิจยุคใหม่นั้นต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร (Communication) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ความร่วมมือประสานงาน (Collaboration) และความสามารถในการปรับตัว (Adaptation) ซึ่งเป็นด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล (Soft skill) ที่พึงมี (Yuprasert, 2010) อย่างไรก็ตามเกษตรกรไทยยังคงพบปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะมิติของการผลิตระดับผลิตภาพ (Productivity) ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สูงนักและรายได้เกษตรกรมีอัตราเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ สาเหตุหลักเกิดจากการที่เกษตรกรมีความรู้ไม่เพียงพอ (สุกัญญา พยุงสิน, 2561)

จากการสำรวจพบว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่มีการผลิตสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ พืช ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ และบริการทางการเกษตร โดยพบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรคิดเป็นร้อยละ 13.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด อย่างไรก็ตามภาวะเศรษฐกิจการเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มหดตัวลง เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัญหาภัยแล้ง ขาดแหล่งน้ำ และแรงงานภาคการเกษตร จากข้อมูลการเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่พบว่าการแบ่งกลุ่มเกษตรกรออกได้ 3 กลุ่มดังนี้ คือกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกร และพบว่าสถานภาพความเข้มแข็งของกลุ่มส่วนใหญ่ยังอยู่ในสถานภาพปานกลางและต้องการการปรับปรุงและพัฒนา (กาญจนา สุระ, 2556) การพัฒนาลิขค่าการเกษตรนั้นอาศัยกระบวนการในห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) หรือกระบวนการสร้างคุณค่า (Value creation) ของสินค้าและบริการที่ต้องการขายให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น

เพื่อนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน (Osterwalder et al, 2014) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสำคัญได้แก่ การผลิต การสร้างมูลค่า การขายและบริการ ซึ่งปัญหาของเกษตรกรมักเกิดจากการไม่ควบคุมการผลิต หรือการขาย ปริมาณการผลิตที่มากเกินไปทำให้ส่งผลต่อราคาสินค้า ประกอบกับการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางจึงทำให้ ราคาสินค้าการเกษตรตกต่ำลง (ชูชาติ ตันอังสนากุล และวรรณดี สุทธินารกร, 2559) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ภาคการเกษตรนั้นสามารถทำได้หลายแนวทางตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งมีการดำเนินการ อาทิ เช่น

1) ขับเคลื่อนการปฏิรูปภาคการเกษตร เช่น มุ่งเน้นให้เกษตรกรรู้เท่าทันการตลาด การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) มีความเป็น Smart farmer ส่งเสริมรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นต้น

2) การพัฒนาศักยภาพการผลิตภาคการเกษตร เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตร ตลอดห่วงโซ่อุปทาน การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริม และพัฒนาเกษตรกรและระบบสหกรณ์ การพัฒนาเศรษฐกิจรากฐานและชุมชนเข้มแข็ง (สุเทพ คำเมฆ, 2559) นอกจากนี้ยังมีแนวทางการพัฒนารูปแบบอื่น เช่น การศึกษาดูงาน การอบรม และการวางแผนและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการสินค้าหรือบริการ การสร้างตราสินค้า การกำหนดราคาจำหน่าย การเลือกช่องทางการตลาด การสร้างการรับรู้ของตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารการตลาด (สายเพชร อักโข และคณะ, 2560) เช่นเดียวกับ มูลนิธิอาเซียน (ASEAN foundation) ได้มีหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรในกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาให้บุคลากรภาคการเกษตรมีความรู้และประสบการณ์ ทั้งยังส่งเสริมให้เกษตรกรสร้างเครือข่ายระหว่าง เกษตรกรขึ้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างเกษตรกรที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ในประเทศอินโดนีเซียนั้นถึงแม้ว่าจะมีสภาพภูมิอากาศเหมาะสมแก่การเพาะปลูก แต่ได้ประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้งภาครัฐจึงได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูง และให้ความรู้ด้านเทคนิคทางการเกษตร ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูพื้นที่การเกษตร มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตของบุคลากร สำหรับประเทศ เวียดนามนั้นการเพิ่มปริมาณการส่งออกของผลผลิตภาคการเกษตรเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีปริมาณผลผลิตส่งออก ที่ต่ำอยู่ ทางกระทรวงเกษตรประเทศเวียดนามจึงส่งเสริมโดยการละเว้นการเสียภาษีสินค้าเกษตร ภาษีที่ดิน และ สนับสนุนให้ชาวต่างชาติมาลงทุนมากขึ้น แนะนำการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และการเกษตรแบบสะอาดปลอดภัย มาประยุกต์ใช้ มีการเพิ่มองค์ความรู้และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรให้มี ประสิทธิภาพทั้งระดับปริมาณและคุณภาพส่งผลให้มันกลวงเพิ่มขึ้นจาก 10% เป็น 15% เช่นเดียวกันกับประเทศ กัมพูชาที่กำลังพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรทั้งในส่วนของคุณภาพและผลผลิต เนื่องจากภาคการเกษตรของประเทศ กัมพูชา มีบทบาทสำคัญต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมที่เพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงมีนโยบายเพิ่มการส่งออกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากขึ้น โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภายในประเทศให้มากขึ้นแต่ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าการเกษตรของกัมพูชา ยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากยังขาดเทคโนโลยีทั้งด้านการผลิตและการแปรรูป รัฐบาลกัมพูชาจึงมีนโยบายที่จะยกระดับ การผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรให้มากขึ้น โดยเน้นการเชื่อมโยงทุกภาคส่วนตลอดห่วงโซ่มูลค่าตั้งแต่เกษตรกร จนถึงผู้ส่งออก มีการตรวจรับรองคุณภาพตลอดจนพัฒนาระบบโลจิสติกส์ เนื่องจากสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพ ภาคการเกษตรได้ และสามารถแก้ไขปัญหาผลผลิตตกต่ำ ส่วนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผลผลิตทางการ เกษตรอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ปัจจัยการผลิตที่มีขีดจำกัด เกษตรกรขาดการเข้าถึงข้อมูล เกษตรกรมีต้นทุนไม่เพียงพอ ไม่มีเครดิต การเข้าถึงตลาดถูกจำกัดด้วยอุปสรรคทางกายภาพ เช่น การคมนาคม ที่ยังไม่สะดวกเท่าที่ควรทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคหรือตลาดโลกอยู่ในระดับ ที่ต่ำด้วย จึงได้มีการวางแผนพัฒนาการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเกษตรของโลกเป็นแบบทันสมัยมากขึ้น มีการรวมกลุ่มระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น AEC GMS รวมถึงการเกษตรแบบใหม่ เช่น Food Safety เกษตรอินทรีย์ พืชเชิงสุขภาพภูมิศาสตร์ (GI) Fair Trade และ Carbon Market การจัดการสิ่งแวดล้อมและพัฒนาชนบทอยู่บนพื้นฐาน ของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตด้านอาหาร การตั้งกลุ่มพัฒนาสินค้า เกษตรและเกษตรกรเป็นต้น (Hoang, 2020)

ดังนั้นการศึกษาศักยภาพและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในระบบด้านการผลิต และกระบวนการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรที่สามารถแข่งขันในระดับตลาดอาเซียน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยให้ยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาศักยภาพและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการส่งเสริมการผลิต การแปรรูปสินค้าการเกษตรของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร/ตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดตัวอย่างในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) จากอำเภอต่าง ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 25 อำเภอ
ขั้นตอนที่ 2 กำหนดตัวอย่างโดยวิธีแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (Purposive sampling) มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 ชุมชนจาก 25 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ คัดเลือกบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน ที่มีความสนใจและพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพจำนวน 6 กลุ่ม
2. ข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย
 - 2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่ 25 อำเภอจาก 20 ชุมชน ทั่วจังหวัดเชียงใหม่
 - 2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
 - 2.3 เครื่องมือการประเมิน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ดังนี้
 - 2.3.1 แบบประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ
 - 2.3.2 แบบสังเกตและประเมินศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน
3. การวิเคราะห์และอภิปรายผลข้อมูล
การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การนิยามข้อมูลมีลักษณะข้อความ การบรรยาย ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น ต่าง ๆ ที่เกิดจากการสัมภาษณ์ สอบถาม สังเกต และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในการวิเคราะห์ผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพมาประมวลเพื่อหาข้อยืนยันและเพื่อการเสริมข้อมูลเชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรภาคการเกษตร

จากการวิเคราะห์ศักยภาพและการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 กลุ่ม จากการคัดเลือกโดยศึกษาถึงบุคลากรภาคการเกษตรที่มีศักยภาพสูง ปานกลาง และต่ำ ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

โดยคำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ โดยมีบุคลากรภาคการเกษตรที่สนใจประเด็นพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยในระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการบันทึกเสียงการสนทนาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรภาคการเกษตร เช่น ที่มาหรือเหตุจูงใจในการสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การเพิ่มมูลค่า การตลาด เป็นต้น การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในงานวิจัยนี้ มุ่งเน้นการได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตร โดยอาศัยข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับนิยามศัพท์ของศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตร หมายถึง ความสามารถของบุคคลในด้านการเกษตร แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามห่วงโซ่อุปทาน ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร ด้านการแปรรูปและการสร้างนวัตกรรม และด้านกระบวนการตลาดสินค้าเกษตร ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนา ศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรอย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมอาเซียน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างการบันทึกข้อมูลจากการบันทึกเสียงจะถูกนำมาถอดเทป ทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมอบรมและพัฒนาศักยภาพ อาทิเช่น การอบรมสัมมนาในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการประเมินศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรก่อนเข้ารับการพัฒนา ศักยภาพ โดยอาศัยเกณฑ์การประเมินศักยภาพ รวมทั้งศึกษาสภาพปัญหา เหตุจูงใจ หรือความต้องการในการ เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพต่อไป ทั้งนี้จะรวบรวมผลสัมฤทธิ์ และประเมินจากตัวชี้วัดดังต่อไปนี้

1. รายได้เฉลี่ยต่อปีในระหว่างที่เข้าร่วมการวิจัย
2. ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อปี
3. ปริมาณพื้นที่การผลิตเปรียบเทียบกับรายได้และปริมาณผลผลิต

ตารางที่ 1 ศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรในแต่ละกลุ่มบุคลากรภาคการเกษตร

ตัวชี้วัด กลุ่มบุคลากรภาคการเกษตร	ชาวสันป่าตอง (คุณสมพล ไหมเงินจันทร์)	กลุ่มลำไย สารภี (คุณสายัญญ์ นามวงศ์)	กลุ่มน้ำมันงาบ้านปาง (คุณนุชจรินทร์ บิมปภา)	กลุ่มกุหลาบบ้านปาง (นางนงนุช ยานุญนะ)	เท็ด 7 ชนิด (นางดวงพร โพธิ์)	เสาวรส แม่อาย (คุณสุภัตรา ชันธิ์)
1. ความต่อเนื่องในการผลิต	✓	✓			✓	✓
2. ผลิตภัณฑ์มีบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน	✓		✓			✓
3. มีการจำหน่ายในตลาดต่างถิ่นด้วย	✓				✓	✓
4. มีการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายทางระบบอินเทอร์เน็ต	✓	✓	✓	✓		✓
5. มีจำนวนแรงงานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป	✓	✓	✓	✓	✓	
6. มีผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป	✓	✓		✓	✓	
7. มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในแต่ละเดือน	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 1 ศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรในแต่ละกลุ่มบุคลากรภาคการเกษตร (ต่อ)

ตัวชี้วัด กลุ่มบุคลากรภาคการเกษตร	ชาวสวนป่าตอง (คุณสมพล ไหมจันทร์)	กลุ่มลำไย สารภี (คุณสายัญญ์ นามวงศ์)	กลุ่มน้ำมันงาบ้านปง (คุณอนุชกรินทร์ ปิมปา)	กลุ่มกุหลาบบ้านปง (นางนงนุช ยาบุญชนะ)	เห็ด 7 ชนิด (นางดวงพร โปธิ)	เสาวรส แม่เอย (คุณสุพัตรา ชันธิ)
8. กระบวนการผลิตได้มาตรฐาน ในระดับ Primary GMP หรือการได้รับมาตรฐาน อย. หรือการเป็นเกษตรอินทรีย์	✓ Organic	✓ GAP	✓ อย.			✓ Organic
9. มีความรู้ความสามารถ ในการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้	✓	✓		✓	✓	✓
รวมคะแนน	9	7	5	5	6	6
สิ่งที่ต้องการพัฒนา	การคัด พันธุ์ เมล็ด ข้าว ไว้ ทำพันธุ์	ระบบ การทำ เกษตร เชิง ท่องเที่ยว	การทำ น้ำมันงา และ บรรจุ ภัณฑ์	การทำ และชำ กุหลาบ	การ พัฒนา เข้าสู่ ระบบ GMP	การทำ น้ำ เสาวรส และ บรรจุ ภัณฑ์

ระยะที่ 2 การจัดหาแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตร

การจัดหาแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรในงานวิจัยนี้ จะจัดหาตามความต้องการของบุคลากรภาคการเกษตรซึ่งแบ่งตามศักยภาพ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร ด้านการแปรรูปและการสร้างนวัตกรรม และด้านกระบวนการตลาดสินค้าเกษตร (ตารางที่ 2) โดยกลุ่มเกษตรกรที่สนใจและได้รับการคัดเลือก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ความต้องการพัฒนาของบุคลากรภาคการเกษตรแบ่งตามศักยภาพ 3 ด้าน และแนวทางการพัฒนา

ศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตร	ความต้องการพัฒนาของบุคลากรภาคการเกษตร	แนวทางการพัฒนา
1. ด้านการผลิตสินค้าเกษตร อาทิ เช่น ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อปี	มาตรฐานการผลิตและบรรจุภัณฑ์	การอบรมเชิงปฏิบัติการ / การศึกษาดูงาน
2. ด้านการแปรรูป และการสร้างนวัตกรรม	การแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้	การศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. ปริมาณพื้นที่การเกษตร	ใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น	จัดสัดส่วนการใช้พื้นที่ให้เหมาะสม กับการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด

ตารางที่ 3 รายชื่อกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	รายชื่อ/กลุ่มเกษตรกร	ผลผลิต
1	สันป่าตอง	บ้านดง	นายสมพล ใหม่จันทร์	ข้าวอินทรีย์
2	สารภี	หนองแฝก	นายสายัณห์ นามวงศ์	ลำไย
3	หางดง	บ้านปง	นางนุชจรินทร์ ปิมปา	น้ำมันงา
4	หางดง	บ้านปง	นางนงนุช บุญยานะ	กุหลาบ, อะโวคาโด
5	แม่ฮาด	บ้านหลวง	นางดวงพร โปธิ	เห็ด 7 ชนิด
6	แม่ฮาด	แม่นาวาง	นางสุพัตรา ชันธิ	เสาวรส

ระยะที่ 3 การทดลองใช้แนวทางการพัฒนา

การพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

การอบรมแนวทางการอบรมจะมุ่งเน้นการให้ข้อมูล ในหัวข้อที่เกษตรกรมีความต้องการพัฒนาศักยภาพ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการดังนี้

- การสำรวจดิน เก็บตัวอย่างดินและการวิเคราะห์ดินเพื่อการจัดการผลผลิตทางการเกษตรอย่างมีคุณภาพ และยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพบุคลากรด้านการแปรรูปสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีความสามารถในการแข่งขันในอาเซียน
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรด้านการตลาดออนไลน์ให้มีความสามารถในการแข่งขันในอาเซียน
- การอบรมเรื่องดินและการทำปุ๋ยหมัก
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีความสามารถในการแข่งขันในอาเซียน
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีความสามารถในการแข่งขันในอาเซียน
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรด้านเทคโนโลยีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาทิเช่น ผลิตภัณฑ์จากงา เห็ด กุหลาบ เสาวรส ลำไย ข้าวอินทรีย์ เป็นต้น
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตสินค้าทางการเกษตรแปรรูปตามมาตรฐานระบบการผลิตหลักเกณฑ์ของกฎหมายอาหาร (GMP)

ระยะที่ 4 การประเมินผล

การประเมินผลของโครงการพิจารณาจากข้อมูลที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ 1) การเปรียบเทียบศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ ในด้าน ปริมาณการผลิต รายได้ และพื้นที่การผลิต 2) ผลการประเมินศักยภาพของบุคลากรภาคการเกษตรโดยผู้สำรวจภายนอก (Observer) และ 3) ผลความพึงพอใจของบุคลากรภาคการเกษตรในการเข้าร่วมโครงการฯ เพื่อเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการฯ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย และร้อยละ เป็นต้น

การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมอาเซียน

จากผลการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรทั้ง 6 กลุ่ม ตัวที่ถูกคัดเลือกแล้วพบว่า มีศักยภาพที่สามารถนำมาต่อยอดให้พัฒนาศักยภาพได้ โดยใช้แบบประเมินเบื้องต้นเพื่อพิจารณาศักยภาพ และเมื่อทำการคัดเลือกได้กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 6 กลุ่มนี้แล้ว เกษตรกรทั้ง 6 กลุ่มถูกจัดกลุ่มเพื่อให้ได้รับองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการที่กลุ่มตนเองอยากจะพัฒนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ต่อยอดในภาคการเกษตรของตนอย่างแท้จริงและยั่งยืน หลังจากบุคลากรภาคการเกษตรทั้ง 6 กลุ่มตัวที่ถูกคัดเลือกเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ทางโครงการจัดให้แล้วนั้น ทั้งหมดระยะเวลาต่อเนื่อง 3 ปี แล้วทำการประเมินผลการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยการประเมินด้วยตัวชี้วัด 3 ด้าน คือ ปริมาณผลผลิต รายได้สุทธิ และพื้นที่การผลิต โดยจัดกลุ่มการพัฒนาทั้ง 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. การเพิ่มศักยภาพด้านการเพิ่มปริมาณผลผลิต

ในด้านการเพิ่มปริมาณผลผลิตพบว่ากลุ่มเกษตรกรตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่มมีการเพิ่มปริมาณการผลิตของผลผลิตในปีที่ 1 ของการอบรมและปีที่ 2 มากกว่า 10% เป็นต้นไป

2. การเพิ่มศักยภาพด้านการเพิ่มรายได้สุทธิ

ในด้านการเพิ่มศักยภาพรายได้สุทธิพบว่ากลุ่มเกษตรกรตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากปีที่ 1 และปีที่ 2 เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 7%

3. การเพิ่มศักยภาพด้านปริมาณพื้นที่การเพาะปลูก

สรุปผลการวิจัย

สรุปแนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตร ในประเด็นพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมอาเซียน คือ

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรควรคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ตอบโจทย์และตรงกับความต้องการของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรจะเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้งกว่าผู้วิจัย

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรควรดำเนินการในลักษณะการพัฒนาผ่านระบบพี่เลี้ยง และ ผู้สอนงาน (Coaching and Mentoring) เพื่อเกษตรกรจะได้ทำการพัฒนาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากร จนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community)

3. การพัฒนาศักยภาพควรแก้ปัญหาตามห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นลำดับขั้น เช่น หากเกษตรกรมีปัญหาในศักยภาพด้านการผลิตควรจะเร่งแก้ปัญหาในด้านศักยภาพการผลิตก่อนเพื่อเป็นการวางแผนให้นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการตามห่วงโซ่คุณค่าต่อไป

4. การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรควรดำเนินการไปพร้อมกับการให้ความรู้ทางด้านต่าง ๆ เพื่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ รวมทั้งความรู้ในศาสตร์การตลาด การเงิน การบัญชี การออกแบบ การติดต่อสื่อสาร และอื่น ๆ เพื่อให้เกษตรกรสามารถเพิ่มมูลค่าควบคู่ไปกับการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์ สู่ประชาคมอาเซียน พบว่าศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 6 กลุ่มที่คัดเลือกในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าทั้ง 6 กลุ่มตัวอย่างสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมอบรมในโครงการวิจัยตลอดระยะเวลาการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรตลอดระยะเวลาของการวิจัยพบว่าในปีสุดท้ายของการวิจัย บุคลากรที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 6 กลุ่มนั้นมีความคิด

สร้างสรรค์ ริเริ่ม และมีความสามัคคี โดยส่วนสำคัญคือการมีผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่ดี สนใจผู้ร่วมโครงการ ไม่ยอมแพ้และไม่ย่อท้อต่อความลำบาก จึงส่งผลให้ทั้ง 6 กลุ่มเกษตรกรที่ได้เข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จจนพื้นฐานการพัฒนาตามหลักการทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรที่เหมาะสมในแต่ละชุมชนของจังหวัดเชียงใหม่สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น จะมีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นกับความเข้มแข็งของคนในกลุ่ม และชนิดของผลผลิต ในแต่ละชุมชน อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว พบว่าทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานทุกประเภท ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถูกกำหนดให้เป็นนโยบายที่มีความสำคัญและจัดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ Yuprasert (2010) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของการพัฒนาศักยภาพบุคลากรดังนี้ คือ 1) ช่วยพัฒนาคุณภาพและวิธีการทำงานของบุคคล ทำให้บุคคลมีสมรรถภาพในการดำเนินงาน มีความรู้เพิ่มขึ้น เข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น 2) ช่วยให้เกิดการประหยัดเวลา และลดความสูญเสียไปทางการดำเนินงาน เพราะบุคคลที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพนั้นย่อมไม่ทำอะไรสิ่งใดผิดพลาดง่าย ๆ สามารถใช้ทรัพยากรการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำการดำเนินงานด้านการพัฒนาได้ผลเต็มที่และตรงตามวัตถุประสงค์ ส่วนด้านการพัฒนาก็มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด 3) ช่วยทำให้บุคคลได้เรียนรู้งานในด้านหน้าที่ได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะอย่างบุคคลที่เพิ่งได้รับการเรียนรู้ในการดำเนินการใหม่ 4) ช่วยแบ่งเบาหรือลดภาระหน้าที่ของรัฐ หรือการดำเนินการต่าง ๆ เพราะบุคคลที่ได้รับการพัฒนาอย่างดีและอย่างต่อเนื่อง จะมีความเข้าใจงาน การดำเนินงานและงานอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี 5) ช่วยกระตุ้นให้บุคคลปฏิบัติงานเพื่อความก้าวหน้าในชุมชน การงานกล่าวคือ ทำให้บุคคลทุกคนมีโอกาสพัฒนาและชุมชนก้าวหน้าไปสู่สถานภาพที่ดีขึ้น 6) ช่วยทำให้บุคคลเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งหลักการปฏิบัติงานและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

นอกจากนี้การพัฒนาศักยภาพบุคลากรตามแนวทางการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรอื่นเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self-Reliance) ตามแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาคือการที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรม และโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้นล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรคือขอบเขตและวิธีการที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในด้านที่ต้องการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ ทักษะการทำงาน หรือประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมมาช้านาน ซึ่งแนวทางที่เหมาะสมกับบุคลากรแต่ละประเภทย่อมมีความแตกต่างกัน ดังในการวิจัยครั้งนี้ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรจึงมีการรวบรวมแนวทางในการพัฒนาบุคลากรโดยหลัก ๆ แบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ

1. การจัดการเครือข่ายบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน

ประเด็นหลักเน้นไปที่ด้านความเข้มแข็งของผู้นำ ผู้นำมีความเข้มแข็ง รอบรู้และมีความเข้าใจในภารกิจของตน มีการประสานผลประโยชน์ให้กับสมาชิกเครือข่ายเป็นอย่างดีมีวิสัยทัศน์ รวมถึงมีความสามารถในการแก้ปัญหาของสมาชิกและสามารถประสานประโยชน์ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ Yuprasert (2010) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกและความเข้มแข็งของผู้นำรวมไปถึงการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย นอกจากนี้ Wongsamutpaisarn (2008) ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเทศบาลสมุทรปราการพบว่าผู้นำจะบริหารองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนให้ดีได้นั้นไม่ได้อาศัยแต่เพียงการมีลักษณะที่โดดเด่นของภาพลักษณ์ภายนอกของผู้นำเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความรู้และความรับผิดชอบที่ดีด้วย จึงจะบรรลุผลแห่งความสำเร็จได้ ดังคำว่า “ความรู้คู่คุณธรรม”

2. บทบาทของภาครัฐที่มีต่อบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน

นโยบายการส่งเสริมของรัฐ ต้องสนับสนุนด้านเทคโนโลยีในการผลิต และสนับสนุนสินค้าทางการเกษตรของชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวสินค้า ช่วยจัดหาสนับสนุนเงินทุนเพื่อใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์เพื่อการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ด้านการสนับสนุนของสถาบันวิชาการ และสถาบันวิชาการควรให้การอบรมตามความต้องการของสมาชิกเครือข่ายเกษตร ผู้สนับสนุนเรื่องการฝึกอบรมตามความต้องการของสมาชิกซึ่งจัดอบรมให้อย่างต่อเนื่อง

3. ความเข้มแข็งของเครือข่ายบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน

Kanchanasuwan (2011) อธิบายว่า ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางสังคมและองค์กรชุมชน คือ กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและสมาชิกในชุมชนได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องผ่านสื่อของชุมชน นอกจากนี้ความเข้มแข็งของเครือข่ายบุคลากรเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจสมาชิกเครือข่ายซึ่งต้องมียาได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีเงินออมในครัวเรือน แต่ควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพเพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ แก่สมาชิก และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsamutpaisarn (2008) พบว่าด้านความเข้มแข็งของผู้นำที่มีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การเป็นผู้นำเมื่อได้ผ่านการอบรมองค์ความรู้ รวมทั้งมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มเกษตรชุมชนเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการร่วมมือของสมาชิกเครือข่ายมากขึ้น เมื่อมีการจัดการระบบเครือข่ายที่ดี ภาครัฐจึงมีการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการและงบประมาณเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทางการเกษตรของชุมชน

4. เกษตรชุมชน

เกษตรชุมชนเป็นการใช้พื้นที่ในชุมชนทำการเกษตรแบบดั้งเดิม นิยมอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการวางแผนและออกแบบชุมชนที่น่าอยู่อาศัย เนื่องจากช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจที่ดีในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตัวเองได้ และลดผลกระทบที่เกิดจากการทำการเกษตรแบบสมัยใหม่ ซึ่งมักจะเป็นการเพาะปลูกพืชเพียงชนิดเดียวเป็นจำนวนมากทำให้ต้องใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมากเป็นการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสำคัญต่อความสมดุลของระบบนิเวศทำลายหน้าดินและป่าไม้ และสิ้นเปลืองพลังงานจำนวนมากศาลแนวความคิดเรื่องเกษตรชุมชนเป็นการทำการเกษตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการหมุนเวียนการผลิตและการบริโภคภายในท้องถิ่นเองเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจต่อชุมชน รวมถึงการออกแบบจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตร โดยระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นโดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ 1) การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค และ 2) ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ซึ่งผลดีที่จะเกิดขึ้นคือ สามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้จึงถูกใช้เป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า “สังคมสีเขียว” ด้วยหลักการดังกล่าวจะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบวิถีชุมชน หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของกลุ่มเกษตรกรต้นแบบทั้ง 6 กลุ่มสามารถนำข้อเด่นของแต่ละกลุ่มขยายผล และประยุกต์ใช้ให้กับกลุ่มชุมชนเกษตรกรอื่น ๆ ภายในจังหวัดเชียงใหม่ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขยายผลการดำเนินงานวิจัยไปสู่ชุมชนที่มีความเป็นเกษตรล้าหน้าในบริบทของชุมชนทางภาคเหนือ ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับจังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ เป็นต้น เนื่องจากชุมชนดังกล่าวมีวัฒนธรรมการปลูกพืช สภาภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้มีสินค้าทางการเกษตรที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อการขับเคลื่อนและการพัฒนาส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรด้านอื่น ๆ ในชุมชนเกษตรจังหวัดในเขตภาคเหนือให้มีศักยภาพในการแข่งขันในระดับอาเซียนภายใต้พื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมของการผลิตสินค้าทางการเกษตรแบบล้าหน้า

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา สุระ. การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ปีที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2556.
- ชูชาติ ตันอังสนากุล และวรรณดี สุทธิธารกร. “ทางออกเพื่อความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา,” *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*. 31, 1 (มกราคม-เมษายน 2559): 57-62.
- สายเพชร อักโข และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกรทำขุนแผน ตำบลอ่างศิลา อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี,” *วารสารบริหารศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 6, 12 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560): 56-76.
- สุกัญญา พยุงสิน. “การพัฒนาลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย (ผักและไม้ผล) แบบมีส่วนร่วมของชุมชนใน จังหวัดลพบุรี,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี*. 7, (พิเศษ) (ตุลาคม-ธันวาคม 2561): 61-72.
- สุเทพ คำเมฆ. *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.
- อรรณพ เรืองกล้วยวงศ์ และคณะ. “การพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรกรรมชาติดูแลชุมชนวัดญาณสังวราราม วรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี,” *วารสารวิจัย มสธ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*. 10, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2557): 73-90.
- อินทราภรณ์ อินทรประจบ วันทนี้อย์ แสนภักดี และสัญญา เคนาภูมิ. “รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายที่เข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดชัยภูมิ,” *วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 11, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 196-210.
- Hoang, V. V. “Investigating the agricultural competitiveness of ASEAN countries,” *Journal of Economic Studies*. 47, 2 (2020): 307-332.

Kanchanasuwan, W. **The process of strength community management: Formation factor and KPI.** (online) 2011 (cited 17 June 2011). Available from: http://journal.nida.ac.th/journal/attachments/wa_natam.pdf

Osterwalder, A. et al. **Value Proposition Design.** New Jersey: Wiley, 2014.

Wongsamutpaisarn, A. **The role of community leader in inner community conflict resolution: Case study Samutprakarn Municipal.** Master's thesis, Konkean University, 2008

Yuprasert, B. **Network Concept.** Bangkok: Sukothai Thammatiraj University, 2010.

